

стандарти масового потреблення і імперативи здорового потреблення знаходяться в стані діалектичного протиріччя. Констатується, що здорове потреблення належить до контенту виключно індивідуальної здоров'єберігаючої практики.

Отзначається, що в умовах існуючої масової культури сучасний людина постійно репродукує перевірену матрицю поведінки, випробовану іншими соціальними суб'єктами, тим самим пристосовуючись до поточних обставин буття, і тому схильний до пасивного повторення дії, сумнівної в своїй користі і необхідності, навіть у питаннях власного здоров'я і безпеки життєдіяльності.

Підтверджується, що здоров'єбереження вимагає від людини свідомого прагнення і активного дії як базових і незамінних компонентів здорового потреблення, які закладають фундамент для подальших здоров'єберігаючих практик. Доказується, що здоров'єберігаюча діяльність на основі здорового потреблення – складний процес, що вимагає великої сили волі, освіти, критичної настроєності і усвідомлення всіх пасток суспільства масового потреблення, завжди завуальованих красивими рекламними слоганами.

Ключові слова: здоров'єбереження, глобалізація, суспільство потреблення, детермінанти здорового потреблення, субурбанізація, руралізація.

Стаття надійшла до редколегії
28.10.2019 р.

УДК 1(091):821.161.2.09(092)Фра

Богдана Круглій

Іван Франко про філософсько-історичні аспекти становлення української державності

Зроблено спробу проаналізувати історичні аспекти геополітичного становища нашої держави в творчій спадщині І. Я Франка. Досліджуючи умови життя українського народу під владою інших держав, І. Франко наголошує на втраті національної ідентичності, неналежному стані освіти та економіки, занепаду національної культури. Жодна держава не сприяла розвитку, а лише використовувала сировинні та людські ресурси для власного збагачення. Щоб не повторити помилок минулого необхідно враховувати історичний досвід, для побудови справді незалежної держави, яка б посіла гідне місце у світовій спільноті.

Ключові слова: державність, національна ідея, історичний досвід, національна свідомість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Більшу частину свого існування Русь була розділена між сусідами, асимілювалася, втрачала свою національну ідентичність. Держава без справжнього політичного життя, можливостей для економічного зростання та особистісного розвитку кожного окремого індивіда опинилася у стані занепаду, нищення національної ідеї та асиміляції.

Сьогодні у важкий для держави час з'являються думки про можливість приєднання України до інших, сильніших, більш прогресивних та економічно розвинених сусідів в надії на краще життя. Але аналізуючи історичний досвід, ми доходимо висновку, що це лише бажання повторити історичне минуле, яке не тільки не принесло нашому народу краще життя, а ще більше загнало його в економічну і соціальну прірву, з якої і до тепер важко вибратись.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Багато сучасних науковців, політиків, свідомих громадян намагаються об'єднати зусилля, щоб розробити стратегію національного розвитку, але без врахування історичного досвіду неможливо розраховувати на якісні зміни до кращого життя. Тому дослідження творчої спадщини нашого земляка, відомого письменника, науковця, філософа І.Франка є сьогодні, як ніколи актуальне, адже проблематика його творів: проблеми формування національної свідомості, пошуку духовних орієнтирів, досягнення місця українського народу в сучасному світі, шляхи становлення України, як незалежної держави надзвичайно важливі і сьогодні.

Аналізуючи проблеми геополітичного становища нашої держави, Олег Баган в своїй статті “Іван Франко про польсько-українські стосунки в аспекті геополітики” ще раз підкреслює, що для успішного розвитку європейських держав необхідно робити акцент на налагодженні рівноправних і союзницьких стосунків з сусідніми народами, щоб мати змогу протистояти імперським інтересам Росії [1].

Дмитро Павличко впевнений, що найважливішим висновком з Франкової науки є твердження, що тільки національна свобода може стати основою соціальної справедливості, а національна держава – основою невмирущості народу [6, с. 27].

І. Бегей, аналізуючи творчість І. Франка доходить висновку, що все життя письменник любив своє, поважав чуже, дотримувався принципів невтручання у внутрішнє життя національних громад, підтримки їхньої національно-релігійної самобутності, права на створення власних політичних інститутів, але водночас вимагав того самого від держав-сусідів [2, с. 2].

Орест Пілько у статті “Польська фраземіка в наукових працях Івана Франка” вважає, що наукова діяльність та творчість письменника мала вагомий вплив на становлення добросусідських відносин між Україною і Польщею, українцями і поляками [5, с. 374].

Сергій Світленко у статті “Україна в історіософській спадщині Івана Франка” стверджує, що письменник чітко окреслив механізм українського історичного поступу, який полягає у зміні в національній свідомості, досягнення нової якості національного почуття, усвідомлення національних інтересів [7, с. 848].

Мета статті – проаналізувати погляди І.Франка, яскравого представника красного письменства та української науки, стосовно долі та майбутнього українського народу. Завдання статті на основі історичних праць І.Франка, не лише як письменника, але і як історика та філософа актуалізувати проблеми, на які натрапив наш народ у складі інших держав та як важко та з якими втратами йшов до своєї незалежності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. І. Франко присвятив безліч праць дослідженню історичних передумов становлення самостійності українського народу. Письменник живе тоді, коли русини, як народ розділені між державами, що спричиняє втрату національної самоідентифікації, повну залежність від волі пануючого народу та його милості. У Росії український народ утримується на рівні «вегетування», так, що навіть мова є недозволеним плодом, а в Австро-Угорщині, навіть маючи конституційні закони, через відсутність впливових політичних авторитетів, інтелігенції, яка б відстоювала національні інтереси, народ не може скористатися ними повною мірою. На папері українці отримали рівноправ'я, але насправді кожному “п'ядь політичної території треба було відвойовувати роками” [8, с. 259].

В історичних працях І.Франко багато уваги приділяє українсько-польським взаєминам, Польщі як державі, яка мала постійний вплив на український народ, його історію, культуру, духовність. Через релігійні суперечності поляки і русини часто воювали, ще в XI–XII ст. У результаті татаро-монгольських нападів, обезкровлена Галичина стає частиною Польщі. Поляки, як домінуюча нація, відразу намагалися не тільки територіально, але й через поширення власної культури, релігії, освіти приєднати руські землі. Це майже повністю вдалось із руською шляхтою, а непокірних, тобто всю масу простого люду, пробували “придавити культурно і соціально”. Релігійне і національне гноблення та важке економічне становище зумовили криваві козацькі війни, які вичерпали силу польської держави та привели її до занепаду. І.Франко наголошує, що через “ледачу національну, релігійну і соціальну, політику”, нерозуміння та протистояння між двома народами, русини змушені були шукати підтримки в найтяжчих ворогів – татар, а потім росіян [12, с.319].

Постійні військові конфлікти призвели до поступового ослаблення та занепаду польської держави. Але водночас це був поштовх для польської нації до нового життя: розвивається наука, мистецтво, література, а також розпочинається безперервна та завзята боротьба за відбудовання самостійності, кульмінацією якої є період повстань.

В історичній розвідці “Польське повстання в Галичині 1846” І. Франко не лише аналізує причини, підготовку та хід повстання, яке було організовано в Галичині, але і дає йому критичну оцінку, окреслюючи основні, на його думку, причини невдач та прорахунки серед яких: погана організація, відсутність правдивого лідера, а також невіра в свій народ, відсутність просвітницької

роботи серед селян, марна надія польської шляхти на те, що простий народ так само бажає повернення польського правління, як і шляхта.

Селяни не тільки не вірили шляхтичам – революціонерам, але й зробили все можливе щоб придушити повстання і знищити шляхтичів. Ні палкі промови, ні обіцянки, безпосередньо перед самим повстанням, не стерли з народної пам'яті століття гніту і знущань, які вони зазнавали. Це призвело до того, що ні одне польське повстання не мало успіху [11].

Протистояння пансько-шляхетського та селянського елементу має не суто національний характер, як польський так і руський селянин перебувають в однаковому принизливому становищі та однаково ненавидять шляхтича. Адже польська шляхта робить все для того аби закрити селянам дорогу до освіти, до кращого життя (при купівлі ґрунту селяни платять в рази вищу ціну, ніж шляхтич, що відразу спричиняє банкрутство селянського господарства), а сільську інтелігенцію перетворити на “прихильників, слуг і охочі зняряддя шляхетського панування” [13, с. 243].

І. Франко неодноразово доводить, що шляхтич не є патріотом свого народу, оскільки відстоює інтереси лише невеликої його частини – свої власні. Як тільки народ починає організовувати читальні, випускати часописи, говорити про злиденність свого буденного життя – рух цей називають ворожим, “бунтом та національною зрадою” і починають з ним активно боротися. Але особливо жорстоко ця війна велася в Східній Галичині і не лише проти руху селянського, але також проти всякого національного руху руського, щоби “руського хлопа вколисати до давнього сну”, руську інтелігенцію відвернути від народу та його інтересів.

Водночас нічого не робиться для покращення життя простого русина, його освіти та розвитку. У Східній Галичині повністю ігноруються прагнення до національного самовизначення, засновуються школи з польськими вчителями, видаються підручники сповнені польським патріотичним духом; польській мові та історії приділяють значно більше часу ніж руській, в гімназіях наголошують на “нижчості руського народу” і його нездатності до культурного життя.

Знають поразки представники руського народу і на політичній арені. На думку І. Франка, слабкість руських послів, невміння чи небажання захищати всіма силами інтереси народу, невіра у його силу, “обезсилюють народ, який тратить довіру до них, до виборів і до парламентаризму в цілому” [10, с. 317].

Боротьба проти негативного впливу польської культури, літератури, способу мислення повинна бути пріоритетним завданням інтелігенції. Адже через польські «пустословні повісті, польські квасно-патріотичні і шумно-фразисті поезії» молодь набуває відрази до всякого правдивого національного слова, її приваблює все, що противне здоровому, прямому і щирому духові нашого народу.

І. Франко підкреслює відсутність “шовінізму” і непримиримість з “чужим”. Письменник високо цінував справжню польську літературу, досконало володів польською мовою, знав багато поетичних творів Адама Міцкевича, часто декламував їх. Пошматована, принижена Україна була для нього такою ж болючою раною, як і Польща для автора “Пана Тадеуша”. Співпраця в галузях науки, культури та історії принесла багато користі для обох народів, прикладом якої, можуть бути знахідки та дослідження, цінність яких описана І. Франком в огляді “Археологічно-бібліографічна виставка”. Письменник наголошував, що український народ із вдячністю приймає те, що є для нього “розумне, здорове і хосенне для піднесення людей”, але виступає проти чужого, коли воно псує “літературний смак та народний характер” [10, с. 319].

Письменник щиро симпатизував польському селянину і тій частині інтелігенції, яка щиро і несхибно стає на його захист [8, с. 275]. Він наголошує, що всі українці добре розуміють почуття польського народу, адже самі перебувають в значно гіршому становищі, розділені між трьох держав. Бажаючи власному, як і польському народові постійного і свобідного поступу, письменник вимагає і від них взаємної поваги аналогічних бажань, наголошуючи, що не можна відродити польську державу там, де немає поляків.

Аналізуючи тяжке політичне та економічне становище українського народу, І. Франко стверджує, що «доти доки ми не будемо представляти з себе моральної і матеріальної сили, доти ніщо нам надіятися на які-небудь уступства зі сторони наших противників, доти ми, мов безвладна колода, все будемо предметом для їх більше або менше фантастичних, а нам шкідливих експериментів» [10, с. 310].

Вихід із цього важкого становища письменник бачить у праці інтелігенції на благо народу у “викресання тої живої іскри з народної маси”. Останнім часом змінюється ставлення до народу, як до організму, який потребує “не тільки хліба, але й духу”. З’являються популярні часописи, книжки, які тисячами розходяться поміж населенням, читальні по всіх куточках країни, що свідчить не тільки про цікавість до науки і знання, але і появу тої «спільності і дружності», яка є ознакою кожного народу, який є на шляху поступу. Самі часописи не в змозі повністю пробудити політичну свідомість народу, а тільки вміла організація суспільного життя може повернути народну енергію в правильне річище. І. Франко впевнений, що залишилась частина інтелігенції, яка вважає піднесення національної свідомості народу своїм першочерговим завданням. Частина руської молоді – організувала руську радикальну партію, програмою якої було охорона економічних та суспільних інтересів селянської верстви, піднесення самосвідомості народу. Програма цієї партії лягла в основу цілого селянського руху, як руського так і польського. І. Франко впевнений, що тільки невтомна праця і безмежна любов до народу зможуть дати свої плоди. Він закликає всіх освічених людей поширювати освіту, “щоби подавати її невченим браттям”, організувати освітні і політичні товариства, а водночас і розважальні аматорські театри з метою зближення народу, пробудження відчуття “спільності”. А також наголошує на необхідності співпраці всіх товариств з різних сіл та містечок для подальшої успішної роботи на благо народу [10, с. 322].

Становище угорських русинів також викликає занепокоєння в І. Франка, незважаючи на значні привілеї, які дістала руська церква за часи Марії Терези та Йосифа II: рівні права руського і католицького духовенства, заснування греко-католицької семінарії у Відні, а також богословської семінарії в Мукачеві, які дали значний поштовх до розвитку науки та духовного життя. Після революції 1848 року русини беруть активну участь в політичному житті, засновують двокласові народні школи, в гімназії деякі предмети почали викладати по-руськи і навіть документація велася рідною мовою.

Але з 1849 року розпочинається нова хвиля безжалісної асиміляції, яка призвела до економічної руїни, духовної темноти і безпомічності півмільйонну масу народу. Навіть руські єпископи не знають мови свого народу, хоча живуть з його праці, а руські священники виголошують проповіді по-мадярськи, виказуючи цим зневагу до мови свого власного народу і за це вимагають винагороду з фонду мадяризаційного. Світська інтелігенція, особливо сільські вчителі деградує морально, стають ворогами власного народу [9, с.343].

Під гаслами свободи, толерантності, цивілізації мадяри прагнуть знищити всі сліди Русі на Угорщині: не дозволяють читати навіть руські літературні часописи, забороняють будь-які стосунки з галицькими українцями, змінюють не лише назви місцевостей, але й імена на мадярський лад. Русини не мають жодного посла в соймі через постійні фальшування. І.Франко наголошує, що русини бажають угорській нації економічного розвитку та процвітання, цінують її енергію в боротьбі за свої права, але застерігає що «дорога насильства, кривдження, економічного і духовного руйнування приводить тільки до згуби, а не до поступу, дегенерує, підкопує не тільки слабшого, але й сильнішого» [9, с. 349].

І. Франко, аналізуючи історію українців-русинів, їхнє життя та можливості для економічного та соціального розвитку в складі інших держав відкидає думку про можливість комфортного життя українців під владою іншої держави. Д. Павличко підкреслює, що І. Франко, неперевершений знавець слов’янської історії та культури розуміє, що теорії російських великодержавників про існування «єдиномовного» східнослов’янського етносу тільки для наївних мрійників могли бути чимось визначальним і святим у взаєминах цих народів. Ця теорія не сприяє розвитку кожної окремої держави, а є лише способом для якнайшвидшої асиміляції.

У статті «Україна ingredienta», проаналізувавши вплив російських та польських поневолювачів на становище українського народу, стверджує, що «московська «плеть» була так само дошкульна, як і польська нагайка, та гнала українську націю не на шлях поступу у цивілізації, а в безодню темноти та застою» [14, с. 380]. А період панування Австро-Угорщини характеризувався відсутністю освіти на національному ґрунті, зупинкою економічного розвитку.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. І. Франко доходить висновку, що жодна держава, крім української національної, не сприятиме формуванню національної ідеї, збереженню культури і традицій. Це дослідження надзвичайно важливе сьогодні, коли питання збереження української державності є як ніколи актуальні. Воно підіймає низку питань щодо економічних, соціальних, політичних передумов становлення України, як незалежної держави.

Джерела і література

1. Баган О. Іван Франко про польсько-українські стосунки в аспекті геополітики, інтернет видання «Вголос»// Олег Баган [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vgolos.com.ua/articles/ivan-franko-pro-polsko-ukrayinski-stosunky-v-aspekti-geopolityky_299926.html
2. Бегей І. Теорія та історія політичної думки міжнаціональні стосунки галицьких українців, поляків і євреїв у спадщині Івана Франка// Ігор Бегей Український науковий журнал Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікація №2, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Osvita_regiону/osvita_regiонiv_2_2016.pdf
3. Качкан В. Участь галицької науково-літературної еліти в українсько-польських етнозв'язках / Володимир Качкан//Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996 р.) – Івано-Франківськ: Плай, 1997 – С. 322–326.
4. Кісь Я., Будуйкевич Н. Іван Франко про творчість Адама Міцкевича / Ярослав Кісь, Надія Будуйкевич // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – Ст 437-439.
5. Пілько О. Польська фраземіка в наукових працях Івана Франка // Орест Пілько Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.) – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 374–377
6. Павличко Д. Іван Франко – будівничий української державності// Дмитро Павличко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlychko/Ivan_Franko__budivnychy_i_ukrainskoi_derzhavnosti.pdf
7. Світленко Сергій Україна в історіософській спадщині Івана Франка // Матеріали Міжнародного наукового конгресу присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 року). – Том 2. – Львів, 2010. – С. 847–854.
8. Франко І. Дещо про польсько-українські відносини. Відповідь п. Т. Романовичу на статтю “Хатні справи українців” / І.Франко // Зібрання творів. У 50-ти томах т. 46 ч.2– К.: Наукова думка, 1986. – С. 258–279.
9. Франко І. І ми в Європі. Протест галицьких русинів проти мадярського тисячоліття / І. Франко // Зібрання творів. У 50-ти томах т. 46 ч. 2– К.: Наукова думка, 1986. – С. 339–350.
10. Франко І. Наше теперішнє становище / І. Франко// Зібрання творів. У 50-ти томах т. 46 ч.1– К.: Наукова думка, 1986. – С. 306–322.
11. Франко І. Польське повстання в Галичині 1846 (Історична розвідка) / І.Франко // Зібрання творів. У 50-ти томах т. 46 ч.1– К.: Наукова думка, 1986 .– С. 352–415.
12. Франко І. Поляки і русини. /Іван Франко// Зібрання творів. У 50-ти томах т. 46 ч. 2 – К.: Наукова думка, 1986. – С. 317–330.
13. Франко І. Селянський рух у Галичині / Іван Франко // Зібрання творів. У 50-ти томах т. 46 ч. 2 – К.: Наукова думка, 1986. – С. 242–2567.
14. Франко І. Україна irredenta / Іван Франко // Вибрані твори у 3-х томах Т.3: Літературознавство і публіцистика [Ред колегія: Скотний В. та інші, упорядник О. Баган]. – Дрогобич : Коло, 2004. – С. 378–393.

Kruhlii Bohdana. Ivan Franko about Historical Aspects of Ukrainian State Formation. In this article the author makes attempt to analyze historical aspects of our county's geopolitical situation in I. Franko's literary works. Analyzing the living conditions of Ukrainian people under the rule of other countries, Ivan Franko emphasizes on the loss of national identity, the poor state of education and economy, the decline of national culture. No other state promoted progress but only used raw materials and human resources for its own enrichment. To avoid the mistakes it is important to take into consideration the lessons of the past to build a truly independent state, which could take an important place in the world community

Key words: statehood, national idea, historical experience, national consciousness.

Богдана Круглий. Иван Франко об исторических аспектах становления украинской государственности. В статье сделана попытка проанализировать исторические аспекты геополитического состояния нашего государства в творческом наследии И. Я Франко. Анализируя условия жизни украинского народа под властью других государств, И. Франко отмечает потерю национальной идентичности, ненадлежащее состояние образования и экономики, упадок национальной культуры. Ни одно государство не способствовало развитию, а лишь использовать сырьевые и людские ресурсы для собственного обогащения. Чтобы не повторить ошибок прошлого, необходимо учитывать исторический опыт для строительства действительно независимого государства, которое бы заняло достойное место в мировом сообществе.

Ключевые слова: государственность, национальная идея, исторический опыт, национальное сознание.

Стаття надійшла до редколегії
22.09.2019 р.

УДК 101:1:165:930.1

**Оксана Сільвестрова
Олександр Ситник**

Проективний «образ історії» у філософсько-історичному пізнанні

Розглянуто основні аспекти формування та функціонування проективного «образу історії» з позицій філософсько-історичного пізнання. Звернено увагу і на об'єктивні (пізнання закономірностей, внутрішні зв'язки соціуму, знання конкретних історичних фактів), і на суб'єктивні чинники проектування. Зазначається, що традиціоналістські моделі проектування поступилися постмодерністським, а також підкреслюється вплив ідеології та політичної сфери загалом на формування проективного «образу історії».

Ключові слова: «образ історії», соціально-історичне проектування, філософсько-історичне пізнання.

Постановка проблеми та актуальність теми. З кінця ХХ ст. і дотепер ми бачимо неспадаючий інтерес до проблем історії загалом, і зокрема до питання проектування певного образу історії (і чи можливий такий проект взагалі, зважаючи на різноманіття соціально-історичної дійсності, бурхливу історичну подієвість останніх десятиліть, та й, врешті-решт, наявність «людського, надто людського» в історичному процесі тощо). Водночас ми бачимо спроби не тільки осмислити, пояснити, знайти логіку в історичній реальності, але й передбачити, а часом і переписати історію. Для сучасного періоду соціального розвитку стало звичним трактувати історичні ситуації через їх переоцінку та різку (проте часто невивиправдану) критику, коли увага спрямовується не стільки на бажання об'єктивно вивчити минуле, скільки на спроби «прив'язати» його до політичної ситуації. Соціально-політичні та економічні матриці продовжують відігравати помітну роль у осмисленні історії суспільства. При цьому антропоісторична інтерпретація розвитку суспільства та його суб'єктів зайняла центральне місце в соціогуманітарній сфері і стала своєрідним феноменом соціально-історичного проектування.

Багато хто вважає, що історія – це просто послідовність подій, опис фактів, де історичне минуле розглядається з точки зору наративу. Проте така позиція не сприяє баченню цілісності історичного буття, що є надзвичайно важливим для розуміння минулого. До того ж, інтерпретація історії залежала і залежить від панівної ідеології. На жаль, сьогодні історія та історична наука переживають складні часи, оскільки йде спроба трактування на догоду інтересам певних угруповань, партій, не такі вже й поодинокі спроби спотворення історії минулого. Як казав Ф. Ніцше, «фактів не існує, а тільки інтерпретації» [8, с. 281]. Історичні факти та їх інтерпретація річ складна, яка вимагає від людини високих аналітичних навичок, предметного знання, переконань, сформованого правильного історичного мислення. Безсумнівно, в епоху динамічного розвитку і глобалізації, коли потік інформації зростає в рази, набуте знання іноді починає втрачати значення, фокус відводиться на здатності особистості добувати, правильно розділяти джерела на достовірні і недостовірні, критично осмислювати, правильно інтерпретувати отриману інформацію, до здатності висувати і перевіряти гіпотези, вміння працювати в проектному режимі, проявляти креативність...» [4, с. 31].